

LA MORT DE LA MEMÒRIA

La mort de Hölderlin es produí el 1843; les tres versions del poema *MNEMOSINE* han estat datades a la tardor de 1803. Es tracta del darrer himne que va acabar abans d'endinsar-se a un àmbit on només, per als altres, podia moure's com un cec —malgrat que aquí caldria preguntar-nos si la ceguesa ve d'una manca de visió o d'un excés, bo i reflexionant en el que ens diu en un seu poema pòstum: «el rei Edip potser té un ull de massa»—. Però si ara en donem una versió aproximada en català és perquè creiem que el que diu aquest himne ens constreny, per poder-ho escoltar, a situar-nos en un indret altre que aquell en què generalment estem. I és que Hölderlin, pensant profundament el seu temps, es plantejà el destí de l'home occidental en el sentit d'una reposició de l'essència del món grec com al fons permanentment efectiu de cada moment de la història europea, i això vol dir ja mundial. La prioritat de tombar el pensament cap a aquest punt implicava, i implica, un trasbals del que comunament hom pren com el real suprem: la subjectivitat, tant com el seu corollari, la collectivitat massificada. El món unidimensional de la subjectivitat absoluta es capgira només quan els homes assoleixen l'abisme de llur història i així se'ls obre l'àmbit pluridimensional de l'esdevinença, el ver. La necessitat de confrontar íntimament el nostre mode d'existència amb el mode grec apareix com l'únic camí que ens pot portar a apropiari-nos del nostre propi ésser, tant més que s'acreix incessantment la sensació d'estranyament en totes les formes del nostre existir, fins al punt d'esdevenir una necessitat ineludible.

Hölderlin percep la característica del temps d'occident com una època de traspàs entre la desaparició de Grècia i l'atesa del sol ferm de l'home planetari. Aquest, però, és el temps més llarg (com Nietzsche dirà més tard, és el temps llarguíssim del darrer home), perquè l'home crepuscular, de ponent, l'occident de Grècia, no vol mirar endavant ni endarrera, no vol mirar el fons del ritme que el gronxa, no té cura de l'ànima. Només aquells que romanen fidels a l'origen i en comunió amb ell coneixen encara els signes del dia. Aquests, tanmateix, no poden aparèixer sinó com monstres als ulls de tots. Per això cal que el sofriment pur d'aquest temps esdevingui, per alguna mediació, dolor que desperti l'esguard cap al que s'ha de servir. El cant és el que aconsegueix aquesta mediació. Això vol

dir, doncs, que la poesia no ha de ser quasi obsessivament expressió d'un poeta. Amb aquesta es minen els fonaments de l'ésser històric i s'arriba a l'estadi final del procés de descomposició de la memòria en tant que anihilació del que donava profunditat i perspectiva a l'existir. La tasca dels poetes ha de ser, en canvi, acomplir la recuperació de la memòria, d'allò que ens fonamenta.

Hölderlin es troba abocat a pensar històricament, baldament ho faci en termes mítics, el sentit del collapse del mode grec d'existència com a inici de l'home occidental. A aquest, el poema l'ha de vincular profundament al món grec, i al seu torn Grècia s'ha de traduir al cor d'occident. I, nogensmenys, la fusió recíproca és impossible. Així, alhora que el poema acosta els dos àmbits, els ha de mantenir estrictament diferenciats. Per això al poema li escau la forma triàdica clàssica de l'estrofa, l'antístrofa i l'epode, fosa, tanmateix, amb el patró tripartit dialèctic de la tesi, l'antítesi i la síntesi. El poema, doncs, aconsegueix la inversió categòrica de l'esperit grec i de l'esperit occidental que Hölderlin reclamava com senyal d'haver assolit el sòl original de la història europea.

La primera estrofa, per tant, ens ha de situar immediatament en l'àmbit de l'absolut i dels immortals; inversament, la segona estrofa ens introdueix a l'esfera de la immediatesa sensible i del particular, l'esfera dels mortals; la tercera estrofa estableix la síntesi concreta dels dos moments, dels dos àmbits: és l'esfera dels semidéus i dels herois. A l'ensem, a cada una de les tres estrofes, l'esguard es fixa en l'aspecte que, en cada àmbit, pren el temps llarguíssim que s'estén sobre Europa, des que l'esfera del diví i la dels herois s'han allunyat de la dels humans. Per això el poeta ha de fer veure als homes els senyals que perduren de l'antiga convivència dels tres àmbits: els escollits que enduren el destí d'haver estat cridats pels déus (1a. versió); l'oblit, que en forma d'indolència i absurd, senyoreja l'occident —quan les formes visibles dels déus, això és, els astres, els rius, el mar, expressen la necessitat que els divins tenen dels humans— (2a. versió); l'enyorança del temps de nocces entre cel i terra, mortals i immortals, que esperona els elements dominats, versemblantment, pels humans i, de nou, la indolència d'aquests (3a. versió). La segona estrofa explica els senyals, que esdevenen més visibles quan un de l'esfera més alta, irat, torna sensible un mortal colpint-lo. La darrera estrofa, alhora que exposa el tema de la mort necessària dels semidéus i dels herois, el qual es manté també a la tercera versió (cf. «amb tot i caldre-li») al

mateix temps que el supera amb la introducció del mite de la mort de Mnemosine, fa atendre al sentit d'aquesta mort i a la necessària separació d'esferes com a condició del restabliment, a un nivell més profund, del vincle, la memòria, que lligui, ara però a un àmbit superior, l'esfera del cel i la de la terra. Però amb això només queda posada la base a partir de la qual puguem pensar adequadament el destí, l'essència de l'home occidental; però semblantment li manca la mort.

MANUEL CARBONELL